

Jana Valtrová

Komplexní environmentální dopady lidské činnosti jsou nyní globálních rozměrů. Tyto dopady nespočívají v celkovém zhoršení životního prostředí pro všechny na planetě stejně (na kopci se dýchá jaksí volněji než v kotlině). Dochází ke změnám, které se některým formám života stávají osudnými, jako je tomu v případě populace supů v Indii decimované chemikáliemi obsaženými v jejich přirozené potravě. Od poloviny 90. let 20. století populace supů nejen v Indii, ale i v sousedních státech mizí. Podrobný výzkum ukázal na příčinu, kterou je sloučenina diclofenac obsažená v lécích na bolest a také v řadě veterinárních přípravků. Supi jsou touto látkou ohroženi při konzumaci mršín dobytka ošetřeného těmito preparáty. Vymírání supů v Indii a sousedních zemích má závažné environmentální následky na mnoha rovinách. Spolu se zánikem přírodního bohatství mizí i některé specifické projevy lidských kultur a společenství, které jsou na ně navázány, jakým je tradiční pohřeb Pársů, který je na přítomnosti supů závislý.

To je poselství, které je třeba vnímat ve vši naléhavosti, ale také s vědomím, že nejde o jev dosud v dějinách nevidaný. Rozsáhlé změny přírodních podmínek způsobené lidským faktorem odráží například již starověký *Epos o Gilgamešovi*, v němž sledujeme postupný zánik cedrových lesů Libanonu. Hlavním rozdílem oproti minulosti je však dnes rozsah lidského vlivu na životní prostředí, rychlost, s níž tyto změny probíhají, a především vzrůstající *vědomí* těchto souvislostí. Na rozdíl od staroegyptských faraonů, kteří využívali libanonské cedrové dřevo pro své monumentální stavby, my dnes víme, že v určitých podnebných podmínkách jednou vykácený les už znovu nevyroste.

Navzdory tomu, že jsme schopni tyto souvislosti rozpoznat, nejsme schopni nebo ochotni jim zabránit. V dilematu ležícím před komunitou Pársů můžeme spatřovat jistou metaforu lidstva, jež dospělo ke zjištění, že jím nastavené podmínky života směřují k zániku. Hlavním problémem Pársů totiž není jen to, jak v souladu s tradicí pohřbit své zemřelé. Mnohem větším problémem je, jak svou tradici vůbec udržet naživu.

Pársové, jak napovídá jejich jméno, přišli do Indie ve druhé polovině 8. století z Persie a usadili se na severozápadním indickém pobřeží, v přístavních městech dnešního státu Gudžarát, kde mohli využít svých obchodnických zkušeností z protilehlého pobřeží Arabského moře. Příchod Pársů byl důsledkem expanze islámu do oblasti Persie. Jakožto vyznavači zoroastrismu byli pronásledováni pro své představy o světě jakožto prostoru tvořeném posvátnými elementy, v němž se střetávají v kosmickém zápase síly světla a temnoty, dobra a zla.

Navzdory tomu, že islám nakonec dorazil i do Indie, Pársům se podařilo si své tradice uchovat až do současnosti. V historických pramenech včetně zpráv již středověkých evropských cestovatelů jsou Pársové zachyceni jako „uctívači ohně“, který v jejich kultovním životě hraje důležitou úlohu. Vztah k elementům ohně, vody a země, v nichž lze spatřovat dědictví indo-iránské kultury, rozhodujícím způsobem ovlivňuje také jejich způsob pohřbívání. To má totiž zabránit rituálnímu znečištění těchto elementů, k němuž by došlo kontaktem s těly zemřelých. Proto byli Pársové tradičně rituálně ukládáni do tzv. věží ticha, kruhových staveb s plochou střechou, které byly postaveny mimo osídlení. Uvnitř těchto staveb byla těla uložena v soustředných kruzích a vystavena slunci a supům, kteří napomohli rychlému rozkladu těl. Zbylé kosterní pozůstatky byly uloženy v centrálních společných jámách.

Vzhledem k okolnostem, které spočívají nejen v zániku supí populace, ale také v rozrůstání osídlení do blízkosti těchto dříve užívaných věží, musejí Pársové své pohřební zvyklosti pozměnit. Namísto do „věží ticha“ buď pohřbívají žehem (což si zvolil i u nás patrně nejznámější Párs Freddie Mercury), nebo těla ukládají do betonových kobek, které zabraňují jejich kontaktu s posvátnou zemí.

Pársové v dnešní Indii tvoří malou etnicko-náboženskou komunitu, která podle censu z roku 2011 čítala přibližně 57 000 osob, v současnosti je to pravděpodobně ještě méně. V uplynulých desetiletích počty Pársů strmě klesají, což je dáno především přísnými požadavky na příslušnost k této etnicko-náboženské komunitě. Pársem se totiž člověk musí narodit, a to navíc v otcovské linii. Při snižujících

se počtech jedinců je nalezení párského nepříbuzného partnera stále obtížnější, a proto poměrně značná část Pársů zůstává po celý život single. Potomci narození ze svazků párské matky a ne-párského otce nejsou přijímáni jako plnohodnotní členové a zpravidla se nemohou účastnit rituálního života. Nutno podotknout, že Pársové patří k ekonomicky velmi dobře situovaným vrstvám indické společnosti, tudíž vyloučení z jejích struktur a s tím související případné socio-ekonomické důsledky mohou být značně odrazující. Případná změna takto přísného pojetí příslušnosti je konzervativními strážci tradice, na rozdíl od akceptovatelné změny pohřebního ritu, vnímána jako nepřijatelná.

Od roku 2013 indická vláda usiluje o zvýšení porodnosti mezi Párasy prostřednictvím mediální kampaně i zvláštního lékařského programu, ovšem bez převratného efektu. Ozývají se také hlasy progresivnější strany, které vládní mediální kampaň kritizují, jelikož jen posiluje patriarchální a na představě rasové čistoty založený model komunity. Jako řešení otázky jak uchovat zoroastrijské tradice pak nabízejí možnost otevřít její brány nejen potomkům párských žen a ne-párských otců, ale vůbec všem, kteří o ni projevují zájem, aby mohla být nadále zachována jako žitá tradice. Zatímco z pohledu progresivnějších Pársů by se jednalo o vítané oživení stárnoucí komunity, v očích konzervativců se tento „ústupek“ rovná jejímu faktickému zániku.

Příběh Pársů a výzva, před kterou toto společenství stojí, jako metafora globálních podmínek antropocénu, vybízí k úvaze nad environmentálními východisky naší civilizace. Podobně jako Pársové zvažující hranice vlastní identity, i lidstvo stojí před otázkou, nakolik je třeba od základů změnit „tradiční způsob života“, aby bylo možné jej zachovat v co největší pestrosti jeho forem.